

SKOVMÅREN (Martes martes) I DANMARK

AF HANS JØRGEN DEGN OG BIRGER JENSEN

DANSKE VILDTUNDERSØGELSER
HEFTE 29
VILDTBIOLOGISK STATION 1977

DANSKE
VILDTUNDERSØGELSER

HEFTE 29

Hans Jørgen Degn og Birger Jensen

SKOVMÅREN (*Martes martes*) I DANMARK

(The Pine Marten (Martes martes) in Denmark)

Meddelelse nr. 147 fra Vildtbiologisk Station

1977

KALØ · RØNDE

Indholdet af dette hefte

må kun citeres

med angivelse af kilden

Under redaktion af Birger Jensen

ISSN 0416 - 7163

Forsideillustration efter tegning af Sikker Hansen,
fra Hans Hvass og Sikker Hansen; Egernet. 1939.

Indholdsfortegnelse

Indledning	5
Skovmårens forekomst i Danmark	5
Forekomst indtil 1930	5
Forekomst 1930–1950	6
Forekomst efter 1950	8
Museumssamlinger	9
Spørgebreve vedrørende husmår, ilder, lækat og egerne	9
Konservatorvirksomheder	11
Spredte angivelser	12
Skovdistrikter og skytter	14
Diskussion	14
English summary	18
Litteratur	19

Foto: P. Valentin-Jensen

Indledning

I 1970 udsendtes i serien Danske Vildtundersøgelser et hæfte om husmåren og mårjagten i Danmark (Jensen og Jensen 1970). På det tidspunkt var det ikke tanken senere at behandle skovmårens forekomst i Danmark, og der blev i hæftet givet en kort omtale af skovmårens forhold. Siden er der på forskellig måde indkommet en række oplysninger om denne art, og disse er i løbet af 1976–77 søgt suppleret med henblik på at kunne give en oversigt over skovmårens status i Danmark.

Det er forbundet med større vanskelighed at få et overblik over skovmårens forekomst her i landet end over de fleste andre af vore vildtarters. Dels er arten fåtallig, nataktiv og fortrinsvis knyttet til større skovområder, dels har den været totalfredet siden 1934 og kommer derfor ikke så ofte i menneskehænder. Endelig gør ligheden mellem skovmår og husmår ofte en artsbestemmelse vanskelig, og en del oplysninger både om forekomst i et område og om enkeltiagttagelser er behæftede med usikkerhed. De mange oplysninger, vi har modtaget fra ejere og bestyrere af skovdistrikter, skytter, konservatorer, jagtkonsulenter, jægere og andre naturinteresserede, føler vi dog har givet et væsentligt bedre grundlag for en vurdering, end man tidligere har haft, og vi vil gerne her takke alle, der har bidraget til undersøgelsen. Specielt takker vi jagtkonsulenterne Frode Pedersen og Finn Jensen for værdifuld hjælp med oplysninger fra deres distrikter, samt mag. Johs. Andersen, Vildtbiologisk Station, for oplysninger indsamlet hos skytter m. fl.

Skovmårens forekomst i Danmark

FOREKOMST INDTIL 1930

Siden fyrre-hasseltid kendes skovmåren subfossilt fra en del steder i Danmark, og formodentlig har den konstant tilhørt landets fauna de sidste 8–9.000 år. Derimod synes husmåren at være en sen indvandrer, og i hvert fald er det først omkring 1800, der foreligger sikre vidnesbyrd om dens forekomst her i landet; men da var den også stedvis almindelig (Jensen og Jensen 1970). De fleste af de spredte skriftlige vid-

nesbyrd om mårforekomst, der foreligger fra tiden op til 1800, skelner ikke mellem skovmår og husmår, men selv om man antager, at de næsten alle omhandler skovmår, er de dog ikke i stand til at give blot et groft billede af skovmårens forekomst på den tid.

Melchior (1834) giver som den første en karakteristik af skovmårens forekomst, idet han skriver: »Forekommer overalt i Danmark . . . , ei blot i Sieland, men ogsaa i de samme Provindser som Huusmaaren«. En tilsvarende karakteristik går igen i håndbøger fra slutningen af 1800-tallet, men det er dog ikke givet, at den er baseret på nogen større konkret viden om forholdene. F. eks. skriver Tauber (1878–92) » . . er almindelig paa de fleste Steder i Danmark«, Meinert (1882) » . . er i det hele noget mere udbredt end Husmaaren og findes hos os over hele Landet« og Justesen (1891) » . . beboer enhver Skov heri Landet«. Winge (1908) skriver lidt mere forsigtigt » . . er udbredt over næsten hele Landet«, men først Spärck (1932) fremlægger resultater af en direkte undersøgelse over både skovmårens udbredelse og dens hyppighed i de forskellige dele af landet.

FOREKOMST 1930–1950

Den første egentlige undersøgelse over skovmårens forekomst i Danmark blev foretaget i 1930 (Spärck 1932). Materialet er ikke særlig fyldigt, da der næppe er oplysninger fra mere end 40–50 personer, men det giver formodentlig et rigtigt omend lidt groft billede. Det blev hovedsagelig indsamlet gennem henvendelser til statskovdistrikter, men da disse er ujævnt fordelt over landet, blev det i nogen udstrækning suppleret.

Resultaterne viste, at skovmåren på daværende tidspunkt måtte betragtes som meget sjælden i de danske skove. Den syntes helt at mangle på de fleste større øer samt i Vestjylland, Thy og Vendsyssel, og bestanden betegnedes som yderst sparsom i Østjylland, på Fyn, Lolland-Falster og i dele af Nordsjælland. Kun i Sønderjylland og egnene omkring Hillerød-Fredensborg-Helsingør samt Sorø-Næstved var den noget hyppigere. Spärck (1932) angiver to hovedårsager til den ringe bestand, nemlig den mere rationelle skovdrift uden gamle, hule træer samt jagten. Hovedsagelig på grundlag af denne undersøgelses resultater blev skovmåren i 1934 totalfredet for en periode af 10 år. Herefter var skovmåren totalfredet gennem nye tidsbegrænsede fredninger, indtil arten i 1967 totalfrededes efter jagtloven (jvf. Jensen og Jensen 1970, side 8).

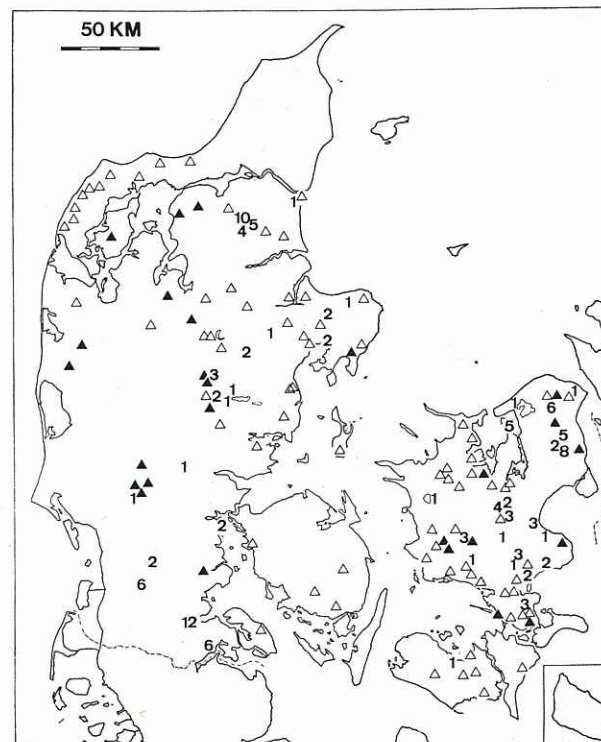

Fig. 1. Skovmårens forekomst 1945–46 på grundlag af Fabricius 1946 a. Tal angiver antal opgivne kuld på de enkelte skovdistrikter, udfyldte trekantter, at arten fandtes, og åbne trekantter, at arten ikke fandtes på distriktet.

Fig. 1. The occurrence of the pine-marten during 1945 – 1946, based on Fabricius 1946 a. Numbers indicate the number of litters reported in each forest district; solid triangles, that the species is found there, and open triangles, that the species is absent from the district.

Kort efter udkom det første større værk om danske pattedyr (Holten 1935). I oplysningerne om skovmårens forekomst er der ikke store afvigelser fra Spärck's (1932) resultater, selv om de ikke stemmer overens i detaljer. Hyppigst skulle skovmåren have forekommet i Nordøstsjælland, i Midt- og Østsjællands skovegne samt i den sydlige del af Østjylland, dvs. fra Århus til grænsen. Også i de gamle skovegne i Midtjylland fandtes den nogenlunde hyppigt, mens den nærmest var sjælden i de midtjyske hedeplantager. Vedrørende Vestjylland, hvor den

manglede ifølge Spärck (1932), skriver Holten (1935), at den er meget sjælden, men vides at forekomme i skovene mellem Ribe og Tønder.

Inden totalfredningen udløb i 1944, blev der ved årsskiftet 1943-44 indsamlet oplysninger til bedømmelse af forholdene. Undersøgelsen bygger på oplysninger fra 63 skovdistrikter, og resultaterne foreligger kun som et maskinskrevet manuskript (Fabricius 1944). Udbredelsesområdet var i grove træk det samme som ved Spärck's undersøgelse i 1930, og taget for landet som helhed var der tilsyneladende tale om en svag stigning i bestandens størrelse.

Totalfredningen blev nu forlænget med to år, og ved udløbet af denne periode iværksatte Reservatrådet en fornyet undersøgelse, atter foretaget af Fabricius (1946 a og b). Denne undersøgelse var noget mere omfattende end den foregående, idet der forelå 173 indberetninger. Fremgangsmåden var i øvrigt nogenlunde den samme, nemlig udsendelse af spørgebrev til skovridere, skytter og jagtkonsulenter. Desværre synes originalmaterialet til de to undersøgelser ikke længere at eksistere, men oplysningerne fra de enkelte skovdistrikter er på grundlag af Fabricius (1946 a) indtegnet på fig. 1.

I 1945 fandtes der tre forholdsvis talrige bestande: Rold Skov, Sønderjylland og Nordøstsjælland. Desuden en vidt spredt bestand i en del af Midtjylland, en ganske lille bestand på Djursland og en bestand af vekslende tæthed i en del af Midt- og Østsjælland samt en meget lille i Sydsjælland. På Lolland blev artens eksistens opgivet at hænge i en tråd, og den ansås for udryddet på Fyn. I Jylland manglede den nord for Limfjorden, i området vest for Karup Å og nord for Storåen, i Ribe amts klitplantager og i Østjylland fra Århus til Kolding.

FOREKOMST EFTER 1950

Indsamling af pålidelige oplysninger om skovmårens forekomst frembyder som nævnt flere vanskeligheder. Man ser den sjældent, da den er nataktiv, sky og fortrinsvis færdes i større skove. Dertil kommer, at det ofte selv for kyndige kan være vanskeligt med sikkerhed at skelne mellem husmår og skovmår, medmindre man har dyret i hånden. Desuden tyder alt på, at der er tale om en art, som her i landet aldrig forekommer i bare nogenlunde tætte bestande, selv hvor den er hyppigst. Endelig spiller det ind, at skovmåren har været totalfredet gennem en længere årrække, hvorfor den sjældent registreres af jægere, som i andre tilfælde har kunnet give mange væsentlige oplysninger om specielt vore jagtbare pattedyr. Disse forhold gør, at det næppe ville være mu-

ligt at indsamle et tilstrækkeligt fyldigt materiale om forekomsten baseret på en enkelt metode. Der er derfor indsamlet flere materialer, som stort set er uafhængige af hinanden. Der er både fordele og ulemper forbundet hermed. På den ene side bliver resultatet sammensat af flere dele af forskelligt omfang og kvalitet, på den anden side er der mulighed for at sammenligne de enkelte materialer og hermed bedre vurdere dem.

Der er indsamlet oplysninger fra museumssamlinger, konservatorer samt skovdistrikter og skytter. Desuden er benyttet skovmåroplysninger indkommet i forbindelse med svar på spørgebrev vedrørende husmår, ilder, lækat og eger. Endelig er indkommet oplysninger fra mange spredte kilder, såsom personlige kontakter, litteratur, skolesamlinger etc. Af pladshensyn er det desværre ikke muligt for de enkelte kort (fig. 2-6) at anføre detaljerede kilder, men disse er tilgængelige på Vildtbiologisk Station.

Museumssamlinger

Der er rettet henvendelse til landets større naturhistoriske museer om oplysninger vedrørende skovmår i de pågældende institutioners samlinger. Fra tiden efter 1950 foreligger ialt materiale fra 43 dyr repræsenterende 20 lokaliteter (fig. 2). Heraf tegner Vildtbiologisk Stations samlinger sig for 27 dyr repræsenterende 15 lokaliteter og Zoologisk Museum i København for 12 dyr repræsenterende 4 lokaliteter, mens Naturhistorisk Museum i Århus samt Jagt- og Skovbrugsmuseet i Hørsholm hver havde 2 dyr fra 2 lokaliteter i denne periode. Dette viser, hvor vanskeligt det er at få et indtryk af skovmårens forekomst ud fra tilfældigt indgået materiale til museer.

Lokaliteterne er indtegnet på kortet uden hensyntagen til antallet af dyr fra den enkelte lokalitet. Antallet af lokaliteter er beskedent, til gengæld må materialet betegnes som sikkert artsbestemt, da bestemmelsen i hvert enkelt tilfælde er foretaget af fagfolk på grundlag af kraniekarakterer.

Spørgebrev vedrørende husmår, ilder, lækat og eger

I årene 1969-72 foretog Vildtbiologisk Station kortlægning af udbredelsen af husmår, ilder og lækat ved hjælp af spørgebrev udsendt til jægere, som på jagttegnet havde opgivet at have nedlagt de nævnte arter (Jensen og Jensen 1970, 1972, 1973). På tilsvarende måde blev egerens udbredelse kortlagt i 1970-71 ved hjælp af spørgebrev til skovfolk m. fl. (Degn 1974). I svarbrevene fra disse fire undersøgelser er

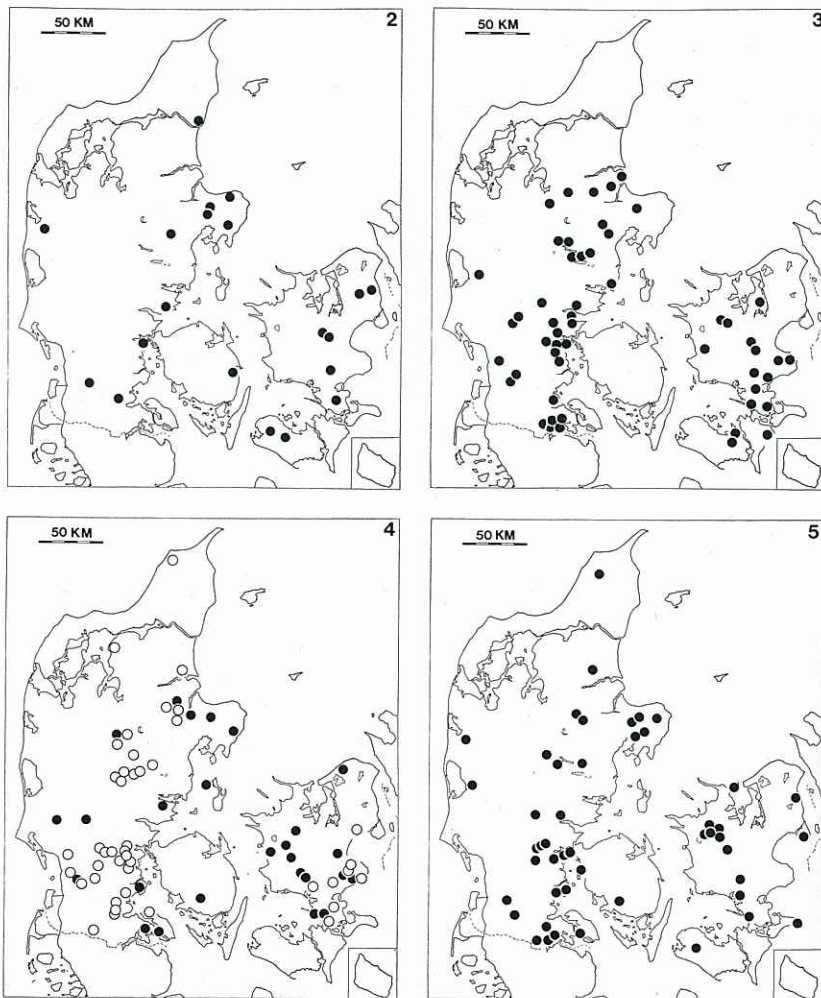

Fig. 2. Lokalteter, hvorfra der i landets større zoologiske samlinger findes skovmår fra perioden efter 1950.

Fig. 3. Lokalteter, hvorfra der i landsdækkende spørgebrevsundersøgelser 1969–1972 over husmår, ilder, lækat og egern desuden er indkommet oplysninger om forekomst af skovmår.

Fig. 4. Oplysninger fra konservatorvirksomheder om skovmår efter 1950. Udfyldte cirkler angiver lokalitet for indsendte skovmår, mens åbne cirkler angiver bopæl for personer, som har indsendt skovmår til udstopning.

Fig. 5. Spredte angivelser om forekomst af skovmår efter 1950 (jvf. tekst s. 12).

foruden de ønskede oplysninger om de pågældende arter uopfordret indsendt en del oplysninger om skovmår.

På fig. 3 er indtegnet lokaliteter, hvorfra skovmår omtales i disse breve. Det er ikke forsøgt at vurdere, hvor vel underbyggede oplysningerne er i hvert enkelt tilfælde, og dette varierer givetvis meget. I nogle breve nævnes det blot, at der findes skovmår, mens det af andre fremgår, at meddeleren har anvendt endog kraniekarakterer til artsbestemmelsen.

De fleste oplysninger er indkommet i forbindelse med svar vedrørende husmår, men også de andre undersøgelser har givet adskillige oplysninger. Da der ikke direkte er spurgt om skovmåren, er der kun indkommet ganske få (3) oplysninger om, at arten ikke findes. Eftersom disse oplysninger er så tilfældige og i øvrigt kun vedrører mindre skovarealer, hvor man på forhånd næppe ville forvente, at der fandtes skovmår, bidrager de ikke til det generelle mønster i udbredelsen, og er derfor ikke afsat på fig. 3.

Konservatorvirksomheder

Et af de største problemer i denne undersøgelse har været artsbestemmelsen. Adskillige eksempler har vist, at man for at være helt sikker, for det første må have erfaring og for det andet helst må have dyret i hånden. De zoologiske konservatorer er en af de få grupper, som opfylder disse forudsætninger. En af forfatterne (HJD) har derfor besøgt en væsentlig del af de danske konservatorer, hovedsageligt i første halvdel af 1973. Modtagelsen var overalt positiv, og der fremkom ved denne personlige kontakt oplysninger, som ellers ikke ville være tilgængelige.

Mange konservatorvirksomheder er små og ikke over 5–10 år gamle.

Fig. 2. Localities for pine-martens collected since 1950 and now kept in larger zoological collections in Denmark.

Fig. 3. Localities from which information on the occurrence of the pine-marten was gained incidentally, during nation-wide questionnaire surveys from 1969–1972 on beech-marten, polecat, stoat and red squirrel.

Fig. 4. Information from taxidermist businesses on pine-martens since 1950. Solid circles indicate the locality from which the animals came, while open circles represent the domicile of persons who sent animals for preservation.

Fig. 5. The distribution of diverse reports of the occurrence of pine-martens, since 1950 (cf. p. 12).

Oplysningerne herfra er derfor af en tilsvarende alder. Kun fra firmaet Aaboe Sørensen i Silkeborg har det været muligt at fremskaffe materiale for en længere årrække. En del af materialet går tilbage til 1951, og i det samlede konservatormateriale findes intet ældre. Denne virksomhed, som nu er ophørt, var landets største, og knap $\frac{1}{3}$ af det samlede materiale stammer da også derfra.

For en del dyrs vedkommende foreligger der ikke oplysninger om lokaliteten, men kun indsenderens adresse. Erfaring fra arbejde med jagtudbytter og med konservatormateriale viser imidlertid, at der for et jagtbart dyr ofte er en nær sammenhæng mellem jægeradresse og nedlæggelseslokalitet, og at konservatorkundens adresse ofte ligger nær den lokalitet, hvorfra dyret stammer. Derfor er her også anvendt kundernes adresser til at give et billede af skovmårens forekomst, selv om det bliver behæftet med usikkerhed. Tvivlsomme tilfælde er efterforsket nærmere. Dette er for eksempel sket med enkeltstående angivelser fra områder, hvorfra der i øvrigt foreligger få eller ingen oplysninger (sml. s. 15).

På kortet fig. 4 er med udfyldt cirkel angivet lokalitet for de til konservator indsendte skovmårer. Med åben cirkel er markeret adresser, hvorfra der er indsendt skovmår, men hvor oprindelseslokaliteten for dyret ikke kendes.

Spredte angivelser

Da det har været vigtigt at indsamle så mange oplysninger om skovmårens forekomst som muligt, er dette forsøgt på flere måder, også selv om de på forhånd ikke kunne forventes at give store resultater.

Rundt om i landet står der udstoppede skovmår i en del skolesamlinger. Med velvillig bistand fra redaktørerne opfordredes man derfor i 1973 i de to fagblade for biologilærere »Kaskelot« og »Biologi og Geografi« til at indsende oplysninger herom. Resultatet blev dog magert; kun to konkrete oplysninger. Muligvis kan årsagen være, at mange af disse skovmår er købt gennem konservatorvirksomheder, og ikke stammer fra f. eks. skolens elever. Desuden kan manglende etikettering af præparaterne spille ind.

I »Dansk Vildtforskning 1974-75« opfordredes man på tilsvarende måde til at give oplysninger om skovmår, men stort set med et lige så magert resultat.

Et større antal henvendelser er sket til personlige kontakter: fagfolk og kolleger, jægere og naturskribenter etc. Her har det positive udbytte forholdsvis været meget større.

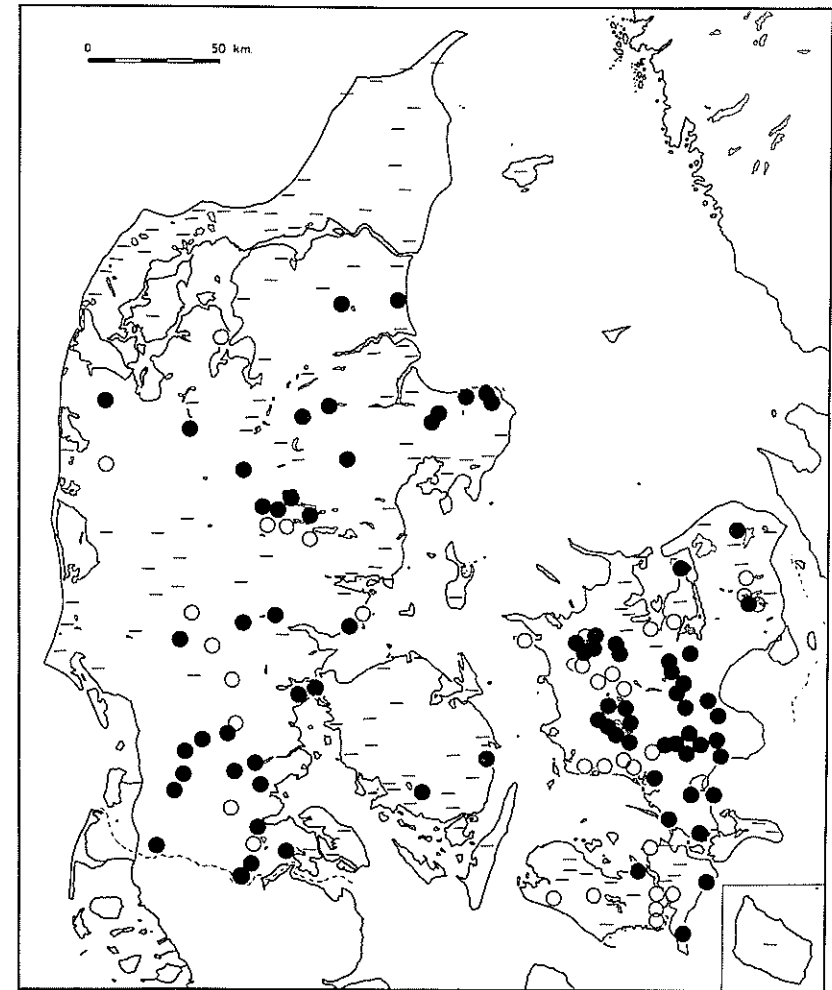

Fig. 6. Forekomst af skovmår på danske skovdistrikter. Udfyldt cirkel angiver, at der er en fast bestand, åben cirkel, at der i hvert fald til tider ses skovmår, og minus, at arten så vidt vides ikke findes på distriktet.

Fig. 6. The occurrence of pine-martens in Danish forest districts. Solid circles indicate a permanent population, open circles that animals are seen from time to time, and a dash, that the species, as far as is known, is absent from the district.

Endelig er de enkelte oplysninger fra litteraturen medtaget (Novrup 1955, Asbirk 1973).

Som det fremgår af gennemgangen, er det her nævnte materiale særlig uensartet, og vi har ikke fundet det muligt at opdele det efter forskellige grader af sikkerhed. Derfor er der på kortet (fig. 5) anvendt samme signatur for alle lokaliteter, hvorfra der ved ovennævnte måder er indkommet oplysninger om forekomst af skovmår efter 1950. Først i den samlede gennemgang s. 15–17 indgår en vurdering af de enkelte oplysninger.

Skovdistrikter og skytter

Som en parallel til Spärck's undersøgelse i 1930 og Fabricius' i 1943 og 1945 blev der i 1976–77 rettet henvendelse til skovdistrikter, skytter og jagtkonsulenter. Hovedspørgsmålet var: »Findes der på Deres distrikt, der omfatter skovene . . . en fast bestand af skovmår, og har De i bekræftende fald indtryk af hvor mange (f. eks. antal kuld årligt), og om bestanden har ændret sig den sidste halve snes år?« I benægtende fald blev der spurgt, om der var truffet strejfende skovmår, og desuden blev der spurgt om kendskab til skovmår på andre distrikter.

I alt foreligger der fra skriftlig og telefonisk kontakt samt personlige besøg oplysninger om ca. 200 »distrikter« fra næsten 300 personer. Disse oplysninger er markeret på kortet fig. 6. I nogle tilfælde er oplysninger fra flere distrikter, der ligger inden for samme skovkompleks, kun markeret ved en enkelt signatur, mens der i andre tilfælde, hvor et distrikt har større, adskilt liggende skove, er afsat flere signaturer.

Svarene er opdelt i angivelser af en fast bestand uanset størrelse, angivelser af at der i hvert fald til tider er konstateret skovmår, samt angivelser af, at skovmåren ikke findes på distriktet. Det må imidlertid understreges, at mange meddelere følte, at de havde et meget usikkert grundlag for en vurdering. Ved en sammenligning med de ældre undersøgelser må man nok være opmærksom på, at specielt skovens folk ikke længere i samme grad færdes i skovene til fods og på cykel og borte fra vejene, og at de derfor nu har mindre chance for at gøre iagttagelser af skovmår. Som helhed må oplysningerne fra Øerne, hvor mange distrikter har skytter, anses for mere dækkende end for Jylland, hvor der er ret få distrikter med skytter.

Diskussion

I fig. 2–6 er de nøgne oplysninger om skovmårens forekomst søgt fremlagt, men som nævnt knytter der sig mange usikkerhedsmomenter til materialet. Der er dog en ganske god overensstemmelse mellem de 5

kort, og lader man dem supplere hinanden, under hensyntagen til den vægt, der kan tillægges de enkelte indsamlede oplysninger, er det nok muligt i store træk at give et billede af skovmårens udbredelse og relative hyppighed her i landet inden for de sidste 10–20 år.

Nordjylland: I februar 1958 fangedes en skovmår i et hønsehus ved Hals Nørreskov (Ulfskjær 1961). Kraniet af dette dyr opbevares på Vildtbiologisk Station, og der er ingen tvivl om, at det er af en skovmår. Det er imidlertid det hidtil eneste sikre fund nord for Limfjorden. Signaturen på fig. 4 markerer en skovmår indsendt til konservator fra Sdr. Tornby skole, men eksemplaret var skænket af en langturshæfter, der vist havde haft det med fra Tyskland. Signaturen på fig. 5 markerer oplysning om, at en trafikdræbt skovmår skulle være fundet 27. maj 1976 ved Gjurup 2–3 km VSV for Hjørring. Da erfaringer fra denne undersøgelse viser, at det kan være meget vanskeligt at få sikre oplysninger om skovmår fra egne med en tynd og spredt bestand, kan det ikke helt afvises, at der findes en lille bestand af skovmår i Vendsyssel, men det er ikke særligt sandsynligt.

Midtjylland: I Himmerland rummer Rold skov komplekset og Tofte skov en mindre fast bestand, men herudover er der næppe mange i denne landsdel. På Mors forekommer den næppe. Syd for Mariager fjord træffes der af og til skovmår, men en sikker fast bestand er der først i et bælte fra Norddjursland over mod Viborg. Vest for Viborg er der ihvertfald en bestand i de større plantagekomplekser, mens der i de vestjyske plantager syd herfor sjældent eller aldrig træffes skovmår. I Silkeborg-området er der en større fast bestand, og en spredt bestand findes i Østjylland mellem Århus og Kolding. I et bælte mellem Vejle og Varde træffes skovmåren flere steder. Fra Hedeselskabets distrikter i Midt- og Vestjylland er det oplyst, at de ikke har bestand af skovmår. Disse distrikter omfatter en række større samt et meget stort antal små skove spredt over et meget stort areal, og kun for nogle af Hedeselskabets egne større plantager er dette markeret ved et minus på kortet fig. 6. Indtrykket af, at skovmåren mangler eller er yderst fåtallig i Midt- og Vestjylland mellem Storåen og Varde å, er således baseret på oplysninger fra et langt større antal skove, end det fremgår af fig. 6, og det støttes desuden af oplysninger fra de øvrige kilder (jvf. fig. 2–5).

Sønderjylland: I Sønderjylland findes uden tvivl landets største bestand. Her træffes skovmåren ikke blot fast i alle større skove, men også i adskillige af de mindre. På Als forekommer arten, og der er bl. a. fundet et eksemplar ved Høruphav.

Fyn: Der blev lagt et særligt arbejde i at belyse forholdene her, hvor Fabricius (1946 a og b) anså arten for udryddet. De fleste af vore kontakter, hvoraf mange er skytter, oplyste, at der ikke fandtes skovmår på Fyn (jvf. fig. 6). Vi har imidlertid haft lejlighed til at se skovmår fra de senere år fra områder ved Middelfart (inkl. Fænø), Fåborg og Nyborg, og artsbestemmelsen på grundlag af skind og/eller kranie fra alle tre områder er velvilligst kontrolleret af U. Møhl og P. Valentin-Jensen på Zoologisk Museum i København. Der findes således nogle få spredte bestande på Fyn, og rigtigheden af nogle enkelte ældre iagttagelser af skovmår må hermed anses for sandsynlig. Det gælder bl. a. en trafikdræbt ved Nyborg og en iagttagelse i Svaninge Bakker, begge i 1957. Arten har således næppe været helt forsvundet fra Fyn.

Sjælland: Nogle af de store skove i Nordøst-Sjælland rummer en fast men næppe ret stor bestand. En fast og ret stor bestand findes i skovkomplekserne omkring Jyderup, syd for Sorø, mellem Ringsted og Roskilde og i Haslev-Fakse området. Herudover findes der større eller mindre bestande i flere andre skove i Midt- og Sydsjælland. Fra Møn foreligger der oplysninger om to jagttagelser fra 1950'erne, men her findes næppe nogen bestand.

Lolland-Falster: Her opgav Fabricius (1946 a og b), at artens eksistens hang i en tråd. På begge øer findes nu en fast, men de fleste steder tynd og spredt bestand.

Øvrige øer: På de øer, der ikke er nævnt, er der ikke påvist skovmårbestand. Dyret fra Tunø (fig. 4) må være en strejfer, der er gået over isen, på Fænø synes arten at optræde mere konstant, og et eksemplar fra Amager (fig. 4) er måske udsat.

I fig. 7 er det samlede indtryk af skovmårens forekomst søgt indlagt på et kort med større danske skove indtegnet (Degn 1974). Kortet giver et groft billede af artens regionale forekomst, og det må understreges, at inden for dobbeltskraverede områder er det ofte kun enkelte skovkomplekser, der huser en fast bestand.

Sammenlignes ovenstående gennemgang med Spärck (1932) og Fabricius (1946 a og b), er der en klar overensstemmelse mellem, hvilke dele af landet der dengang husede skovmår, og hvilke der nu gør det. Noget vanskeligere er det at bedømme bestandsstørrelsen nu sammenlignet med tidligere. Fabricius (1946 a og b) skønnede på grundlag af antal kuld opgivet fra de enkelte distrikter, at landets samlede bestand i 1945 var på 130–170 kuld. En så håndfast behandling giver de oplysninger, der er indkommet ved nærværende undersøgelse, slet ikke basis for. Det umiddelbare indtryk af situationen nu er dog væsentligt mere positivt end det, Fabricius fik i 1945. Bestanden i Himmerland er muligvis mindre nu, men i den øvrige del af Jylland givetvis større nu end dengang. Sønderjylland gør sig nu som dengang bemærket ved sin udbredte og store bestand. På Fyn er der en lille bestand. I Nordøst-Sjælland er bestanden formentlig mindre nu end for 30 år siden, men sikkert større i både Midt- og Sydsjælland. Både på Lolland og Falster findes nu en fast bestand. Formodentlig er landets samlede bestand nogle gange større nu, end den var for tredive år siden.

I et notat af 28. januar 1944 fra overfører Fabricius til Reservatrådet oplyses, at Foreningen af danske Fabrikanter og Grossister i Pelsvarebranchen skønsomt anslår, at der årligt omsættes ca. 100 danske skovmårskind. Den fristelse, der bl. a. lå i en skindpris på op til 400 kr. – dengang mere end en måneds løn – har ikke eksisteret de sidste femogtyve år. Formodentlig er det antal, der nu nedlægges årligt ved uheld og forsætligt, ikke halvt så stort. Mens efterstræbelsen i 1940'erne må-

Fig. 7. Skovmårens forekomst i Danmark omkring 1970. Større danske skove 1959–60 er indtegnet på grundlag af Geodætisk Instituts kort 1:500.000. Dobbeltskravering angiver områder med skove, hvor der findes en fast bestand af skovmår, og enkelt-skravering spredt forekomst.

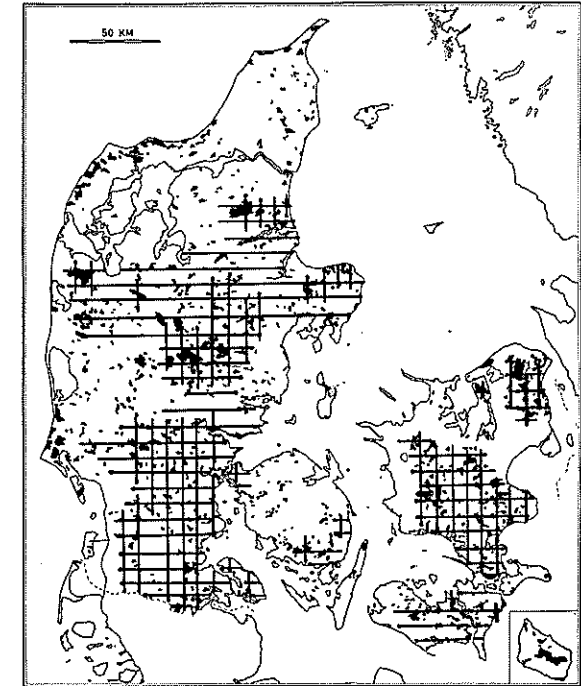

Fig. 7. Distribution of pine-marten in Denmark about 1970. Larger forests are shown in black. Areas with at least some forests having a permanent population are double hatched while areas where pine-martens occur occasionally are single hatched.

ske har haft betydning for bestanden, så tyder intet på, at antallet, der nu omkommer, er begrænsende for landets skovmårbestand. De eksemplarer, der nu og da viser sig på steder, som ligger langt fra faste bestande, må også opfattes som et overskud, der søger et sted at etablere sig.

Det er påfaldende, at det ofte er de samme distrikter, og herindenfor de samme områder af skovene, som over en længere årrække huser skovmår. Gammel nåleskov synes at være den foretrukne bevoksningstype, men helst i forbindelse med gammel løvskov. Herved bliver skovmårens krav til omgivelserne ret strenge, og det kan være en del af forklaringen på dens fåtallighed.

Den danske skovmårbestand er givetvis større nu end for ca. 30 år siden – formodentlig på nogle tusinde – men arten er stadig et af vore sjældneste pattedyr. Den kan dog ikke betegnes som truet i dag, hverken af efterstræbelse eller udviklingen f. eks. i skovbruget, men kun nærmere undersøgelser over skovmårens levevis vil kunne belyse, hvilke forhold der da sætter de ret snævre grænser for artens forekomst.

English summary

The pine-marten (*Martes martes*) has presumably existed continuously in Denmark for the last 8–9,000 years, whilst the beech-marten (*Martes foina*) is probably a recent immigrant, the first reliable reports of this latter species in Denmark occurring around 1800 (Jensen & Jensen 1970). From earlier times, only a few scattered reports of the pine-marten exist, but it appears to have been fairly common in the 1800's. Spärck (1932) reviewed the occurrence of the species around 1930, based on enquiries to forest districts. The pine-marten was rare then, and in 1934 became totally protected, which it still remains today.

In the early 1940's further information on the occurrence of the pine-marten was obtained (Fabricius 1944, 1946 a & b). The population had apparently increased somewhat by then, but it was estimated that only about 150 litters were born each year (Fig. 1).

In the 1970's yet further information on the occurrence of the pine-marten was collected. A complication of this work arose from the fact that the two marten species are confused by many observers, and that pine-martens are few in number, occur in larger forests, and are seen by few humans. As a result, there is some uncertainty in the data.

Information from zoological collections, questionnaires concerning other game species, taxidermists' workshops, and diverse scattered sources is summarised and shown in Figs. 2–5. Information on the occurrence of the pine-marten from about 200 forest districts and estates is shown in Fig. 6. On the basis of the above, an approximate outline of the present occurrence of the pine-marten in Denmark is presented (p. 15–16 and fig. 7).

It is unlikely that a permanent population exists north of the Limfjord, while in eastern and mid-Jutland scattered larger and smaller populations exist. The species is absent from most of western Jutland, or very low in numbers, while the largest populations occur in southern Jutland. On Funen a few small populations occur, as is the case on Lolland-Falster. Fairly large populations are found in the forests of the central area of Zealand, the species occasionally occurring outwith these areas.

In general the pine-marten at present occurs in the same areas it occupied during studies in the 1930's and 1940's, mainly larger forest areas with mature spruce wood and old broadleaved trees. The population is certainly larger now than in the past, presumably constituting some thousand. It is however not possible to give any definite explanation for the population change. Even in the 1940's it may have been subject to some persecution, but this factor cannot have had any influence in the last two decades. Yet the pine-marten is still an uncommon species in Denmark and will probably remain so.

Litteratur

- ASBIRK, S., 1973: Pattedyr i »En naturhistorisk undersøgelse af højmoserne Holmegaards Mose, Storelung og Skidendam«. – Meddelelser om danske naturlokaliteter 6.
- DEGN, H. J., 1974: Egernets (*Sciurus vulgaris*) nuværende og tidligere forekomst i Danmark. – Danske Vildtundersøgelser 23, 48 pp.
- FABRICIUS, O., 1944: Skovmaarbestanden 1944. – Upubliceret oversigt af 26.1. 1944 til Reservatraadet, 3 pp.
- FABRICIUS, O., 1946 a: Skovmaarens Forekomst 1945–46. – Upubliceret oversigt af 5.2. 1946 til Reservatraadet, 17 pp.
- FABRICIUS, O., 1946 b: Skovmaarens Forekomst og Fredning. – Dansk Jagttidende 63: 36 og 38 & Jagt og Fiskeri 18: 135–136.
- HOLTEN, J., 1935: Skovmåren i »Danmarks Pattedyr«, pp. 200–207. – København.
- JENSEN, A., JENSEN, B., 1970: Husmåren (*Martes foina*) og mårjagten i Danmark 1967/68. – Danske Vildtundersøgelser 15, 44 pp.
- JENSEN, A., JENSEN, B., 1972: Ilderen (*Putorius putorius*) og ilderjagten i Danmark 1969/70. – Danske Vildtundersøgelser 18, 32 pp.
- JENSEN, A., JENSEN, B., 1973: Lækat (*Mustela erminea*), Brud (*Mustela nivalis*) og lækatjagten i Danmark 1970/71. – Danske Vildtundersøgelser 21, 23 pp.
- JUSTESEN, H. E. F., 1891: Danmarks Vildt. – Odense.
- MEINERT, F., 1882: Skovmaaren i »Landbrugs-Ordbog for den praktiske Landmand«, 5. Del, Udg. E. Møller-Holst. – København.
- MELCHIOR, H. B., 1834: Den danske Stats og Norges Pattedyr. – København.
- NOVRUP, L., 1955: p. 11 i August F. Schmidt »Gjesten sogns historie og nuværende udseende«. – Gjesten.

SPÄRCK, R., 1932: Bidrag til dansk zoogeografi og faunistik III. Om skovmaarens udbredelse og hyppighed i Danmark. – Vidensk. Medd. fra Dansk naturh. Foren. 92: 301–304.

TAUBER, P., 1878–92: Zoologia Danica, 1. Bind, Pattedyr. – København.

ULFKJÆR, K., 1961: Forekomst af skovmår i Vendsyssel. – Dansk Jagttidende 77: 407–408.

WINGE, H., 1908: Pattedyr. – Danmarks Fauna 5.

Serien »Danske Vildtundersøgelser«, der udkommer tvangsfrit, når egnede emner foreligger bearbejdet, fås, så langt oplaget rækker, gratis tilsendt ved henvendelse til:

Vildtbiologisk Station, Kalø, 8410 Rønede (tlf. (06) 37 12 44)

Samstedets kan man tegne sig, hvis man ønsker at få fremtidige hæfter tilsendt, efterhånden som de udkommer.

Danske Vildtundersøgelser 1-24 er udgået, men kan lånes fra de større biblioteker.

1. Knud Paludan: Vildtet og landbrugets giftstoffer. 11 sider. 1953.
2. Knud Paludan og Kai Ulfkjær: Nogle retningslinier for fasanopdræt. 32 sider. 1954.
3. Knud Paludan: Agerhønsens ynglesæson 1953. 20 sider. 1954.
4. Marie Hammer, M. Køie og R. Spärck: Undersøgelser over ernæringen hos agerhøns, fasaner og urfugle i Danmark. 24 sider. 1955.
5. Knud Paludan og Jørgen Fog: Den danske ynglebestand af vildtlevende knopsvaner i 1954. 47 sider. 1958.
6. Kai Ulfkjær: Danske råbukkeopsatser (målt i tiden 1948-1955). 23 sider. 1956.
7. Knud Paludan: Ringmærkning af agerhøns 1950-54. 27 sider. 1957.
8. Jørgen Fog: Mærkning af opdrættede gråænder 1950-55. 32 sider. 1958.
9. H. Strandgaard: Vildtudbyttet i Danmark. 120 sider. 1962.
10. Knud Paludan: Ederfuglene i de danske farvande. 87 sider. 1962.
11. Annelise Jensen: Odderen i Danmark. 48 sider. 1964.
12. Knud Paludan: Grågåsens træk og fældningstræk. 54 sider. 1965.
13. H. Strandgaard, Birger Jensen, F. Christoffersen og P. Valentin Jensen: Undersøgelser over Kronvildtet i Danmark. 184 sider. 1967.
14. Anders Holm Joensen: Urfuglen i Danmark. 102 sider. 1967.
15. Annelise Jensen og Birger Jensen: Husmåren (*Martes foina*) og mårjagten i Danmark 1967/68. 44 sider. 1970.
16. Dorete Bloch: Ynglebestanden af Knopsvane (*Cygnus olor*) i Danmark i 1966. 47 sider. 1971.
17. P. Uhd Jepsen: Vildtreservatet Felsted Kog. 60 sider. 1972.
18. Annelise Jensen og Birger Jensen: Ilderen (*Putorius putorius*) og ilderjagten i Danmark 1969/70. 32 sider. 1972.
19. Ib Clausager: Skovsneppen (*Scolopax rusticola*) som ynglefugl i Danmark. 39 sider. 1973.
20. Anders Holm Joensen: Ederfuglen (*Somateria mollissima*) som ynglefugl i Danmark. 36 sider. 1973.
21. Annelise Jensen og Birger Jensen: Lækat (*Mustela erminea*), Brud (*Mustela nivalis*) og lækatjagten i Danmark 1970/71. 23 sider. 1973.
22. Hans Jørgen Degn: Urfuglens (*Lyrurus tetrix*) forekomst i Danmark 1973. 32 sider. 1973.
23. Hans Jørgen Degn: Egernets (*Sciurus vulgaris*) nuværende og tidligere forekomst i Danmark. 48 sider. 1974.
24. P. Uhd Jepsen: Vadehavet vildtreservat med øen Jordsand. 80 sider. 1975.
25. Egon Bennetsen: Sikavildtet (*Cervus nippon*) i Danmark. 32 sider. 1976.
26. Niels-Ole Søndergaard, Anders Holm Joensen og Ebbe Bøgebjerg Hansen: Sælernes forekomst og sæljagten i Danmark. 80 sider. 1976.
27. Birger Jensen: Ræven (*Vulpes vulpes*) og rævejagten i Danmark 1973/74. 1977.
28. Tommy Asferg, Johnny Lund Jeppesen og Janne Aaris Sørensen: Grævlingen (*Meles meles*) og grævlinge­jagten i Danmark 1972/73. 1977.
29. Hans Jørgen Degn og Birger Jensen: Skovmåren (*Martes martes*) i Danmark. 1977.